

YENİ DÜNYA DÜZENİ

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, Davos Küresel Ekonomik Forumu'nda ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda verdiği konferanslarla dünyadaki gelişmeleri gerçek yönleriyle aktarıyor. Zaten, Birleşmiş Milletler içindeki çeşitli örgütler nedeniyle dünyayı her yönden inceleyen bir uluslararası kuruluş. Gözlerinden bir şeyin kaçması mümkün değil.

Prof. Dr. Hasan Köni

Genel Sekreter, 17 Ocak 2024 tarihinde Davos'ta yaptığı konuşmada, dünya için var olan varoluşsal tehditlere dikkat çekiyor. Genel Sekreter, 17 Şubat 2024 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önünde yaptığı konuşmada ise politik sorunları ortaya koyarak dünyanın bir kaos içine girdiğini söylüyor. Biz bu iki konuşmadaki Genel Sekreterin yorumlarına göre dünyanın içerdiği varoluşsal riskleri ve siyasi açıdan yaşanan kaosu ayrı olarak ele almaya çalışacağız.

1-VAROLUŞSAL RİSKLER

Dünyada gelişmesi beklenen veya tahmin edilen varoluşsal riskler, diğer bir adlandırma ile 'Küresel Katastrofik Riskler', küresel düzeyde ölüm ve yıkıma yol açacak durumlardır. Bu riskler çeşitli kategorilere ayrılıyor:

1. Olasılığı yüksek riskler,
2. Olası riskler,
3. Mümkün riskler,
4. Mümkün olmayan ve asla mümkün olamayacak riskler.

Olasılığı yüksek riskler:

1. Küresel savaş,
2. Süper volkan patlaması,
3. Milyonlarca yıl önce olduğu gibi bir asteroidin çarparak dünyadaki hayatı sıfırlaması,

¹ Prof. Dr. Hasan Köni, İstanbul Kültür Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, TESAM Yüksek İstişare Heyeti Başkanı.

4. Teknolojik gelişmeler,
5. Biyoteknoloji,
6. Yapay zeka,
7. İklim değişikliği ve fosil yakıtlara olan bağlılığın büyük enerji şirketleri tarafından desteklenmesi.

Bu riskler kendi aralarında kategorilere ayrılır:

Non-antropojenik riskler, yani insan eliyle olmayan yok edici faaliyetler. Bunlar asteroid çarpması, süper volkan patlaması, öldürücü

gamma ışınları, jeomanyetik fırtınanın elektriği ve elektrikli araçları yok etmesi, güneşin genişleyip dünyayı yutması gibi durumları içerir. Bu riskler karşısında şimdilik insanlığın yapabileceği fazla bir şey olmadığı düşünülüyor. İkinci kategori riskler antropojenik riskler ya da insan eliyle gelişebilecek risklerdir. Uluslararası analizciler bu riskleri şöyle sıralıyor: yeni ve denetimsiz gelişen teknolojiler, yapay zeka, nanoteknolojiler, kötü amaçlı

otoriter yönetimler, otokrasiler, küresel savaş, bioterörizm, genetikleri değiştirilmiş organizmalar, siber terörizm.

Genel Sekreter Guterres, Davos'taki konuşmasında iklimin yarattığı kaosu öne çıkarıyor. Küresel ısınma, çevrenin gerilemesi, türlerin yok olması, açlık ve kaynakların devletler arasında eşit dağılmaması, hızlı nüfus artışı, yetersiz ve sürdürülemez tarımsal üretim gibi faktörler iklim koşullarının yarattığı

tehditler arasında yer alır. Açlık ve su baskınları nedeniyle yapılan göçler de önemli bir konudur. Ancak göçleri tetikleyen başka bir unsur da savaşlar ve iç savaşlardır. Guterres, insanların barış ve korunma amacıyla sürekli göçe başvurduğunu belirtiyor. Göçlerin durdurulup durdurulamayacağı, değişen kültür yapılarını ve finansal ağırlığı göç edilen ülkelerin ne kadar çekeceği meçhuldür. Göç konusundaki reaksiyonlar, göç edilen ülkeler içinde iç çatışmalara neden olacak gibi görünmektedir.

Yapay zeka konusunda ise, Birleşmiş Milletlerin kurduğu Yüksek Danışma Kurulu, uluslararası iletişim kurarak belirsiz teknolojilerden insanlığın tümünün yararlanacağını söylüyor. Gıda güvenliği sağlama konusunda Norveç'in Svalbard adasında kurulan Tohum Kubbesi'nde 2.5 milyon tohum, 100 ülkeden toplanarak eksi 18 derecede saklanıyor. İleride büyük gıda felaketlerinde bu tohumlar insanlık için yeniden kullanılacak. Bu bilgiler var olan yayınlarda bulunmuyor. Gıda güvenliği konusunda ileri sürülen yeni bir çözüm ise insan nüfusunu uzaya taşıyarak uzay kolonizasyonu kurmaktır. Her bir konunun analizi için yüzlerce sayfa yazılabilir. Bilim adamları bu konularda çalışmalarını sürdürüyorlar.

2-DÜNYANIN JEOPOLİTİK VE SİYASAL ANALİZİ

Guterres, 'Barış ve Güvenlik' adlı konuşmasının başında: 'Bizim varoluş nedenimiz barış ve güvenliği korumaktır.' diyerek Birleşmiş Milletler'in görevini dinleyenlere anlatıyor. Gazze'deki savaş, Ukrayna'daki savaşın doğurduğu zehirli bilgiler ve nefret söylemleri ile barışın gittikçe uzaklaştığını belirtiyor. "Çatışmalar arttıkça jeopolitik bölünmeler gittikçe büyüyor ve dünya barışı tehlikede" diyor. Guterres'in söyleyemediği şey, Amerika'nın uluslararası liderliğini korumak için ve İsrail'in Ortadoğu'daki varlığını sürdürmesi için küresel kaosu yaratmış olması. Bir yazara göre, ABD'nin giderek azalan siyasi, ekonomik ve askeri güç potansiyeli küresel kaosun en önemli nedenidir. Amerika'ya rakip olarak yükselen başka güçlerin bulunması. Bunlar: Asya'da Hindistan, Çin ve Rusya, Latin Amerika'da Brezilya, Ortadoğu'da Suudi Arabistan ve bunların kurduğu Şanghay ve BRICS gibi güvenlik ve finans örgütlerine katılan Küresel Güney diye adlandırılan ülkeler. Bu ülkelerin politikaları dünyayı Guterres'in kabul ettiği gibi çok kutuplu bir döneme getirdiler. Nüfusları, Avrupa ve Amerika'dan oluşan Küresel Kuzey'den kat be kat fazla. Ekonomik açıdan güçleniyorlar ve Amerikan finansal sistemi ve dolar karşısında kendi

paraları ile ticaret yolunu açmış bulunuyorlar. Küresel Güney ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda İngiltere ile birlikte kurduğu düzene sahip çıkmışlardır.

Ortadoğu ülkeleri, Amerikan korumacılığının yalnızca İsrail'in işine yaradığını görerek Çin'le anlaşmalar yapmaya, ekonomik ilişkilerini geliştirmeye başlamışlardır. Eskiden olduğu gibi Amerika'yı dinlememektedirler. Amerika, istikrarsız Arap ülkelerini Arap Baharı operasyonu ile demokratik ülkeler durumuna getirme stratejisi çökmüş demokrasi kültürü olmayan bu ülkelerin ancak otoriter yönetimler tarafından yönetilebileceği anlaşılmıştır. Arap Baharı'ndan önce gelişen 11 Eylül 2001 olayları ve Amerika'nın, İsrail'in bölgeyi kaosa sokması aşırı İslami akımları günümüze kadar yeni cepheler kurarak Afrika'ya kadar yapılanmalarını sürdürmüşlerdir. Ortadoğu, 1930'lardan başlayan Yahudilerin Tevrat'taki alanlara yerleşme politikaları özellikle 1947'den sonra Ortadoğu'yu ateş ve terör zincirine sokmuş ve El Fatah, Filistin otoritesi derken gene İsrail'in olayları dengelemek için kendisinin yarattığı Lübnan'daki Hizbullah ve Filistin otoritesine karşı ilk başlarda desteklediği Hamas grubuyla 1987'den beri çatışma içindedir. Son Hamas saldırısına İsrail'in cevabı uluslararası kamuoyunu rahatsız etmiş ve İsrail'e Güney Afrika Devleti Uluslararası Adalet Divanında soykırım davası açmıştır. İsrail'in amacı Gazze savaşını bölgeye yaymak, ABD'yi savaşın içine çekmek, Ortadoğu'da kendisine karşı direnen son güç olan İran'ın bu çatışmalara girmesini sağlamaktır. Yemen'deki Husilerin saldırıları sonucu Kızıldeniz kilitlenmiş ve dünya deniz ticaretinde bir gedik açılmış ve Mısır, Süveyş kanalındaki gelirlerini kaybetmeye başlamıştır. Kızıldeniz'in kilitlenmesi dünya petrol fiyatlarını ve sigortaları yükseltmiştir.

Birleşmiş Milletler bu savaşı durduramıyor. İnsanlar gittikçe kurumlara ve siyasal sürece inançlarını kaybediyorlar. Guterres'in sözünü ettiği 'kurallara dayalı dünya düzeni' bizzat bu kuralları kuranlar tarafından yıkılmış bulunuyor. Bu nedenle Birleşmiş

Milletler Güvenlik Konseyinin reforme edilmesi söz konusu oluyor. Guterres, her gün bir savaş olduğunu, kelimelerin savaşının, yerel savaşların ve kültür savaşlarının dünyayı sardığını belirtiyor. Dünyamızda çok fazla kızgınlık ve nefret olduğunu belirtiyor. Kızgınlık ve nefreti körükleyen, kendi çıkarı için Ukrayna savaşının çıkmasına neden olan Amerika. Amerikan Başkanı hem gelecek seçimi kazabileceği düşünülen Trump'a karşı Avrupa'yı Amerika'ya bağladığını bir seçim yatırımı için kullanıyor, hem de jeopolitik açıdan 'Dünya adası' olarak kabul edilen Asya bölgesini çerçeve içine alıyor. Bu çerçevenin içinde ekonomik gelişmesini hızla sürdüren, şimdi biraz yavaşlamış bulunan Çin var. Amerika, Henry Kissinger döneminde kabul edilen anlaşmaya göre Çin'in 'iki Çin' politikasını kabul ettiği halde Biden döneminde Tayvan'ı koruyacağını söyleyerek Çin'i kışkırtıyor, hem de Japonya, Filipinler, Vietnam gibi ülkelerin Çin'e karşı silahlanmasını sağlıyor. Bunun yanında Hindistan, Avustralya, Japonya, Güney Kore gibi ülkeler Amerika'nın kurduğu Quad denilen örgüt üyesi olarak Çin'e karşılar. Çin de yeni deniz silahları, uçak gemileri ve süpersonik füzelerle kendini silahlandırıyor. On yıl içinde Amerika ile denge kuracağını biliyor ve uluslararası çatışmalara katılmıyor, ancak diplomasi olarak her yerde, finansal olarak her yerde. Çin ve Rusya 2000'li yıllar başı Afrika'da kurduğu üsler ve Amerikan Afrika komutanlığının yerini dolduruyorlar. Rusların paralı askerleri 'Wagnerler' yoğun olarak Orta Afrika'da görev yapıyorlar. Çin finansal olarak hemen hemen her Afrika ülkesine yatırım yapmış durumda. İleriki yıllarda Afrika yeni büyük çatışma alanı olabilir. Rusya'nın Kırım'ı 2014 yılında işgalinden beri NATO'nun ABD dışındaki üyelerinin askeri harcamaları %32 artmış gözüküyor. Amerika, eski doğu Avrupa'nın ufak ülkelerini: Estonya, Litvanya gibi, kullanarak on yıl içinde Rusya'nın bir NATO ülkesine saldıracağı bilgisini yayarak hem silah satışlarını artırıyor hem de bu korkuyu yayarak Avrupa'yı yanında tutmaya çalışıyor. Onlarca yıl süren nükleer silahsızlanma

anlaşmalarından, Avrupa'da konvansiyonel güçleri indirgeme anlaşmalarından devletler hızla dönerek nükleer silah geliştirmeye çalışıyor ve bu silahlar daha hızlı olma ve hedefe daha çok kitlenme kapasitesine sahipler. Guterres'e göre yeni potansiyel çatışma alanları, savaş silahları denetimsiz geliştiriliyor. İnsanlar birbirlerini yok etme konusunda hızla çalışıyorlar ve sonunda insanlığı yok edecekler. Soğuk Savaş döneminde süper güçlerin birbirlerini denetleyecekleri mekanizmalar kendi aralarında ve uluslararası alanda var olmasına karşın çok kutuplu yapılanmada bu mekanizmalar ortadan kalkmış durumda. Bu durum dünyayı kaosa itiyor.

Dünya'nın yeni çatışma alanlarından biri kutuplardır. Özellikle Amerika ve Rusya'nın Kuzey Kutbu'nda buzların erimesi ve yeni deniz yollarının açılması nedeniyle bu çatışmalar şiddetlenmektedir. İki taraf da Kuzey Kutbu bölgesine asker ve silah yığıyorlar. NATO'nun İsveç'i üye olarak kabul etmesinin arkasında, Norveç'le birlikte Rusya'yı Baltık Denizi'nde sıkıştırmak ve çevrelemek, aynı zamanda Norveç'in Kuzey Denizi'ndeki adalarıyla Kuzey Kutbu'nda Rusya'nın önünü kesmek amacını taşıyor. Çin, kendini Kuzey Kutbu'na en yakın devlet ilan ederek, bu bölgede önemli bir rol oynamaya çalışıyor. 2019'da Bering Boğazı'nı kullanarak Kuzey Yolu'nu izleyerek Almanya'nın Rotterdam Limanı'na bir yılda 3 milyon kg nakliyat yapmış bulunuyor.

Nihayet, mali konulara gelindiğinde, küreselleşmenin hem Covid salgını sırasında hem de çıkan çatışmalarla durması ve çoğu ülkenin ekonomik milliyetçiliğe dönmesi, gelişmekte olan ülkeleri zor durumda bırakıyor. Çoğu ülke artık Avrupa ve Amerika'ya ürünlerini satamıyor. Bu da bu ülkelerde durgunluğa ve enflasyona neden oluyor. Uluslararası finans sisteminin düzenlenmesi ve yeniden küreselleşmeye dönülmesi ge-

reliyor. Böylece dünyanın her açıdan zor bir döneme girdiği görülüyor.

SONUÇ

Sonuçta, küresel gelişmelerin Türkiye üzerindeki etkilerini kısaca ele almaya çalıştık. Jeopolitik açıdan, Türkiye'nin kuzeyindeki Ukrayna-Rusya savaşı ve Türkiye'nin güneyindeki büyümeye aday Gazze çatışmaları, Türkiye'nin jeopolitik önemini hem Rusya hem de Batılı devletler ve NATO açısından artırmış durumda. Türkiye, Amerika'nın Ortadoğu'da yaptığı müdahaleler sonucunda Suriye ve Irak'ta 1990'lardan beri kaotik bir terörle uğraşiyor ve terör sona ermiyor. Ka-

otik dememizin nedeni, bir yandan DAESH terörü ve ülke içine sızan aşırı İslamcı unsurlarla uğraşırken, öte yandan Suriye'den, Afganistan'dan gelen göçü denetim altında tutmaya çalışıyor ve Özgürlükçü Suriye Güçleri'ni desteklemenin yanında gözetim altında bulundurduğu Suriye halkını beslemeye uğraşiyor. Uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye, önemli bir ekonomik ve finansal krizin de içinde. Latin Ame-

rika ülkelerinde olduğu gibi dış borç stoku gittikçe artıyor. Uluslararası alandaki ekonomik kapanma, Ukrayna-Rusya Savaşı ve Ortadoğu'nun istikrarsız durumu Türkiye'yi etkiliyor. Gelir dağılımı gittikçe bozuluyor. Durdurulamayan bir enflasyonist baskı içinde bulunulduğu görülüyor. Ülke içinde siyasal bir kutuplaşma olduğu dikkati çekiyor. İklim değişikliği, kuraklık şeklinde Türkiye'yi de etkiliyor. Bu gelişmeler, siyaset, adalet ve eğitim sistemini sarsıyor ve yetişmiş Türk gençlerinde yurt dışına gitme, yurt dışında iş bulma eğilimi artıyor.

Bu gelişmeler karşısında toplumun tekrar bütünleşerek, gelecek on yıl içindeki felaketlere birlikte ayak direme stratejileri geliştirmesi gerekiyor. Türk milletinde bu güç ve dayanıklılık olduğuna inanıyoruz.

"Guterres'e göre yeni potansiyel çatışma alanları, savaş silahları denetimsiz geliştiriliyor. İnsanlar birbirlerini yok etme konusunda hızla çalışıyorlar ve sonunda insanlığı yok edecekler."